

procesi v poznem srednjem veku se dajo z viri kontinuirano in statistično primerljivo dokumentirati le v nekaterih delih avstrijske Štajerske, hkrati pa velja, da so slabše raziskani, ko gre za posamezne hube in njihove lastnike. Referent je v tej zvezi predstavil rezultate lokalne raziskave okolice Voitsberga in svoj prispevek sklenil z ugotovitvijo, da je termin *slovenski* v prvi polovici 13. stoletja še ustrezal pričakovanjem literarne publike minnesängerja Ulrika von Liechtensteina v klišejem poimenovanju podeželske doline Mure, da pa je od konca srednjega veka to veljalo le še za Spodnjo Štajersko od Slovenskih goric, ki se odtlej tako imenujejo.

Skupaj s člani organizacijskega odbora simpozija, ki so s svojimi razmišljanji sklenili letošnje srečanje, moramo ugotoviti, da je bil tudi *Mednarodni kulturno-zgodovinski simpozij Modinci 1994* dobro pripravljen, da so se organizatorji zelo potrudili in sicer zaspani panonski kraj za tri dni naredili za središče zgodovinarskega razmišljanja o preteklih migracijah na tleh petih sosednjih dežel. Še posebej pa je treba tudi letos pohvaliti že večkrat preizkušeno prevajalsko skupino, ki vsako leto omogoči, da so druženja zgodovinarjev kljub jezikovnim oviram karseda neposredna.

Alja Brglez

Ervin Dolenc, SENOŽEČE. Skupnost na prepihu, Zbirka Življenje na Krasu št. 2, Senožeče 1994, 108 strani.

V zadnjem času je izšlo kar nekaj del, ki posvečajo pozornost krajevni zgodovini in vsak tak mikro-zgodovinski drobec o določenem kraju in o življenju njegovega "malega" človeka še kako pomembno razširi in obogati naše vedenje o živahnem, slikovitem in pisanem, včasih pa tudi težavnem in burnem življenju ljudi na Slovenskem. Eden takšnih prispevkov k razširjanju naših spoznanj o bogati slovenski preteklosti je prav gotovo tudi knjiga Ervina Dolenca o Senožečah in Senožečjih, knjiga o skupnosti na prepihu.

Avtor, ki je - mimogrede - iz Senožeč tudi doma, danes pa je znanstveni sodelavec Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani, je že pred izidom knjige objavil več člankov, ki se ukvar-

jajo s Senožečami in Senožejci v preteklosti. Pričujoče delo pa predstavlja celovit prikaz zgodovine kraja in njegovih prebivalcev od prve poselitve do današnjih dni. Številne opombe na koncu knjige povedo, da si je avtor pri sestavljanju mikrohistoričnega mozaika o Senožečah pomagal zlasti z raznovrstno literaturo, za obdobje 19. in 20. stoletja pa je uporabljal tudi pisne in ustne dokumente, kot npr. Status Animarum, župnijsko kroniko in druge. Knjiga je prav lično opremljena tudi s številnimi fotografijami, risbami in kartami.

Zelo zanimiv je specifičen in izrazit geografski položaj Senožeškega podolja. V geološkem, hidrološkem in etnološkem pogledu je Senožeško del Primorske in se ožje močno približuje Krasu, od katerega ga ločuje predvsem večja nadmorska višina in ostrejša podnebje. V smislu političnih meja pa so bile Senožeče z okolico do leta 1918 del nekdanje Notranjske (Innerkrain), po prvi svetovni vojni pa del Primorske, ki se je izoblikovala med leti 1920 in 1947. Velik gospodarski pomen pa je imela vse do današnjih dni zlasti prometna lega Senožeč in krajev v okolici. Še pred vključitvijo teh krajev pod rimsko civilno oblast je namreč tod vodila "trgovska cesta" proti Trstu.

Senožeče se kot kraj prvič v zgodovini omenjajo že v drugi polovici 12. stoletja, v času Devinskih gospodov. Leta 1399 so vsa devinska posestva podedovali njihovi sorodniki Walseeji, leta 1472 pa so prišle Senožeče z gradom, mitnico in z vsemi posestvi in dohodki v roke Habsburžanov. Senožeče so tako postale del dežele Kranjske in njihova deželna pripadnost se od leta 1527 ni več spreminjala. Avtor posebna poglavja nameni še pomembni plemiški družini Porzia, ki je imela Senožeče v lasti od druge polovice 16. do začetka 20. stoletja, pomembni in plemeniti družini Garzarolli ter drugim plemičem in bogatašem.

V 18. stoletju, za časa cesarice Marije Terezije, se je začela uvajati moderna civilna uprava. V revolucionarnih letih 1848/49 so ustanovili okrajna glavarstva in sodne okraje. Sedež uprave, sodišča in davčne uprave pa je v Senožeče prinesel razne uradnike (od 1847 do 1867 je bilo tu okrajno glavarstvo, od 1867 do 1918 pa okrajno sodišče). Avtor nato v nadaljevanju opiše še lokalno politično življenje pred prvo svetovno vojno ter razmere med veliko vojno, ki se je začela poleti 1914. V času velikega pomanjkanja obleke in zlasti živeža so s senožeških dvorišč

izginjali celo psi in mačke, vojna pa je pobrala tudi veliko domačih fantov in mož.

9. novembra 1918 so prišli v Senožeče prvi italijanski vojaki. Vojska je dokončno zapustila kraj šele januarja 1920. Po rapalski mirovni pogodbi z dne 12. novembra 1920 je bila Primorska in z njo tudi Senožeče priključena italijanskemu kraljestvu. V Julijski krajini je nastala nova upravna ureditev. V času med obema vojnama so bile na Senožeškem, kot nam lepo prikaže avtor, zelo pestre politične razmere, občuten pa je bil tudi italijanski nacionalistični pritisk in fašističen teror.

Po napadu na Jugoslavijo in njenem razkosanju so italijanske oblasti nadzor in pritisk na slovensko prebivalstvo v Julijski krajini še povečale. Slovensko odporniško gibanje se je vedno bolj krepilo. Prva večja skupina domačinov je odšla v partizane v začetku leta 1943. Po kapitulaciji Italije so se Nemci samo občasno zadrževali v Senožečah. Podobno je bilo z domobranci, ki so imeli v kraju stalno postojanko le od julija do novembra 1944. Med drugo svetovno vojno je iz senožeških vasi v okviru narodnoosvobodilnega gibanja padlo 42 predvsem mladih ljudi. V italijanskih in nemških taboriščih in zaporih, kot talci ali kakšne drugačne nasilne smrti pa jih je umrlo 25.

Po vojni so Senožeče ostale na jugoslovanski strani Morganove črte. Tudi v socialistični Jugoslaviji je prišlo do raznih reorganizacij lokalne uprave. Avtor podrobno analizira tudi prve demokratične volitve aprila 1990, s katerimi zaključuje oris upravno-političnega razvoja v zgodovini Senožeč.

V drugem delu knjige pisec opisuje materialne in duhovne razmere v Senožečah. Od 13. stoletja dalje lahko sledimo večjemu razmahu trgovine na Senožeškem in neagrame panoge so zlasti zaradi ugodne prometne lege Senožeč postopoma začele prevzemati večjo vlogo v zagotavljanju materialne eksistence prebivalcev. Z razvojem prometa v 18. in 19. stoletju je od kmetijstva na Senožeškem živela gotovo že manj kot polovica ljudi. Položaj trga na tej čedalje bolj prometni cesti je v marsičem izrinjal podobo kmečkega, vaškega naselja in dodajal elemente urbanega, mestnega.

V Senožečah je od srednjega veka cvetela zlasti trgovina z žitom. Od 13. stoletja dalje je senožeškim gospodom vedno večje dohodke prinašala tudi mitnica.

Obdobje od srede 18. do srede 19. stoletja avtor označuje kot čas hitre gospodarske rasti teh krajev, ki je bila še bolj kot prej pogojena z rastjo prometa skozi Senožeče. V senožeški trgovini se je zaradi pomorstva začel uveljavljati les. V prvi polovici 19. stoletja je poleg kmetijstva najpomembnejša gospodarska panoga postalo furmanstvo (prevoznništvo). Hkrati s prometom in furmanstvom so se krepile tudi vse spremljajoče dejavnosti. Po otvoritvi zadnjega odseka južne železnice med Ljubljano in Trstom (1857.) je cestni promet skozi Senožeče izrazito upadel. Lesne sejme so v drugi polovici 19. stoletja zamenjali živinski sejmi. S preusmeritvijo prometa pa se je sprožil tudi val nezadržnega izseljevanja iz teh krajev.

Posebno zanimiva pa je današnjemu ljubitelju piva senožeška pivovarna Adria, ki se je leta 1911, ko so v njej zvarili 35.000 hl piva, lahko kosala s pivovarno v Laškem (30.000 hl) in s pivovarno Union v Ljubljani (37.000 hl). Pivovarna je dajala kruh okrog 100 delavcem, proizvodnjo piva pa so nadzorovali češki mojstri, saj so ga varili po plzenskem receptu. Pivovarna je (žal!) propadla po italijanski zasedbi.

Po drugi svetovni vojni je nova komunistična oblast v veri, da je industrijsko delavstvo najnaprednejši nosilec razvoja, ki naj bi zagotavljal socialistično pot v svetlo prihodnost, pospeševala širjenje industrijskih obratov, kjer je zaposlene lažje tudi politično nadzirati, hkrati pa je onemogočala gospodarsko neodvisne kmete.

Po orisu gospodarskih razmer je avtor analiziral še prebivalstvo in razvoj naselij na Senožeškem, versko življenje, šolstvo ter pestro in razgibano kulturno in družabno življenje.

Andrej Studen

CELJSKI ZBORNİK 1994,
Celje 1994, 287. strani.

Celjski zbornik, lokalni zbornik z najdaljšo tradicijo na Slovenskem, se je v zadnjih letih razvil v eno izmed najbolj kvalitetnih domoznanskih publikacij pri nas. Tudi zadnji zbornik je tako po obsegu in kvaliteti člankov (v njem objavlja kar 17 avtorjev) kot po svoji širini (od arheologije, zgodovine in etnologije do eko-